

HVA ER SANNHET?

Mennesket har alltid strebet etter det sanne og det ekte, eller å bekjempe sannhet og ekthet. Nær sagt på alle livsområder gjør denne kampen seg gjeldende. Å stille spørsmålet: «Hva er sannhet?» gjør vi bevisst og ubevisst hele tiden. Selv om vi alle kjenner til at dette spørsmålet ble stilt av den romerske guvernøren Pontius Pilatus i Jerusalem en påske i begynnelse av vår tidsregning, er spørsmålet allmenngyldig og tidløst.

Noen parametere

og metaforer

Som så mange av våre viktige begreper kan vi ikke fange dem i én formel.

Sannhetsbegrepet har mange valører og brukes i mange parametere:

- sant-usant knytter seg ofte til utsagn
- sant-falsk knytter seg ofte til det ekte og uekte
- sannhet-løgn fremstår ofte i forbindelse med påstander.

I utsagnet: «Jeg er Veien, Sannheten og Livet» fra Johannesevangeliet 14:6, blir vi stilt overfor at sannheten hevdes å være en person.

Når Henrik Wergeland som sin programerklæring slynger ut: «Stenen i Stefanens Pande – Den er Løgneren mot det Sande.» åpnes det opp et nytt bilde av løgn og sannhet som kjempende motkrefter antagonistiske krefter. Dette kommer da tydelig frem i siste vers hvor Wergeland utroper noen mennesker som «Sannhetens venner».

«Men. Det maa ei hviskes stille.

Sandheds Ven ei blot maa ville.

Vær i Et og Alt deg selv!

Det er Sejrens Kunst, min Sjel!

Som Stefanen mellom Stene

Maa du staa, om selv alene.»

Vi aner en kort vei fra ovenstående bildet av «Sandhets Ven» og en skikkelse som Martin Luther (1483-1546) da han sto alene i Riksdagen i Worms i 1521 og sa: «Her står jeg, og kan ikke annet. Gud hjelpe meg. Amen»

En annen skikkelse av en ganske annen valør kommer også snikende, nemlig vår egen Peer Gynt, som heller bestreber seg på å være seg selv nok enn å være sann.

Hva sier filosofene?

Aristoteles sier at noe er sant når det er samsvar mellom tankene og tingene. Hvis du sier at en sten er en fisk, er dette usant. En fisk er en fisk, og en sten er en sten. I sine rene former kan dette gå greit. Men hvis to mennesker står og ser på været og den ene utbryter: «I morgen blir det pent vær for aftenhimmelen er rød.», kan den andre hevde det motsatte. Da blir det morgendagens vær som avgjør saken mellom dem. Men kan vi si at den ene talte sant og den andre løy? I dagens språkbruk vil vi heller si at den enes prognoser stemte bedre enn den andres. De som har hevdet at Oslo Børs vil gå ut av 2008 med 525 poeng, vil nok ikke bli trodd i dag. På den annen side ser engelske finansanalytikere av det som har skjedd i den senere tid, ganske enkelt var utenkelig i økonomisk teori for noen få måneder siden. Da Fløyelsrevolusjonen sveipet over Europa omkring 1990, sa statsviterne at all statsvitenskaplig teori måtte revideres og skrives om. Men ingen vil av den grunn si at tidligere økono-miske og statsvitenskapelige forfattere har løyet eller skrevet usant. Men de har hatt sine kunnskaps- og erfaringsmessige begrensninger.

Blant mer moderne filosofer er det ikke uvanlig å skille mellom to typer sannhet; mellom faktisk og empirisk sannhet og den formallogiske sannhet.

En empirisk sannhet, som de fleste vil slutte seg til, er at en elefant er større enn en mus. Dette er en type sannheter som vi omgir oss med daglig. Vi har erfaring for at det er kaldere om vinteren enn om sommeren, Men heller ikke dette er stabile sannheter. Det finnes forbausende store musetyper, og på Malta finnes det elefanter så små som hunder, riktignok som fossiler. Reiser vil til andre deler av kloden, vil vinteren være varm og sommeren kald.

Den formallogiske sannhet er mest brukt blant filosofer og forskere. Da sett man gjerne opp og vurderer logiske utsagn i forhold til hverandre. Et eksempel på dette er påstanden at «Alle F er G», men «ikke alle G er F». Setter vi inn andre ord for F og G som nordmenn for F og Osloborgere for G, for vi setningen: Alle Osloborgere er nordmenn, men ikke alle nordmenn er Osloborgere. Denne påstanden er da å betrakte som sann.

Sannhet

i forhold til verdi

Vi har en klar oppfatning av hva det vil si å være sann i all sin tale og all sin ferd. Du skal ikke lyve! Du skal ikke stjele! Disse eldgamle påbudene ligger der som bunnplanker i vår etiske bevissthet og preger vår oppfatning av hva det vil si å være sannferdig. Men det er lettere å uttrykke hva sannferdighet ikke er enn hva det er. Vi vil altså snakke om sannferdighetens negasjon.

- sannferdigheten er ikke situasjonsbetinget. En sannferdig person er aldri lur, men sannferdig
- sannferdigheten forholder seg til den faktiske erkjennelse, og gir seg ikke selv fordeler
- sannferdigheten er normrasjonell, ikke formålsrasjonell
- sannheten er ikke beregnende, men resultatnøytral

Sannferdighet er altså opphøyet til en verdi som ikke er til kjøps på forfengelighetens marked. Nettopp fordi så mye i vår tid har en egosentrisk inn-fallsvinkel hvor det hele tiden er et underliggende spørsmål i mye av våre liv: «What can you do for me?» Dette preger også sannferdigheten omkring oss. Vi omskriver virkeligheten mest mulig slik at den gavner oss selv.

Som en sannhetens motvekt til dette, bør vi gå ut i livet med spørsmålet:

«What can I do for you?» Med dette kan det skapes balanse i våre liv slik at vi kan nærme oss verdien av en av livets dypeste sannheter og påbud:

«Du skal elske din neste som deg selv.»

Sannheten og

Odd Fellow Ordenen

Odd Fellow Ordenen er i hele sitt vesen og struktur innrettet på å påvirke medlemmenes livsførsel og etiske refleksjonsnivå. Gjennom budord, sinnbilder og ritualer formes vi langsomt, i det minste i vårt tankesett, slik at vi får muligheter til å sette etikken ut i praktisk virkende handlinger. Uten at etikken bli praktisert, er den lite verd. Da blir det mer fromme talemåter som mye etikk beskyldes for å være. Etikken må gå til hjertet og praktiseres av hånden, for å bruke et av de eldste Odd Fellow symboler som finnes. Det nytter ikke å snakke om sannhet som et ideal uten å praktisere det i dagliglivet.

Men livet har så mange avskygninger, så mange avvik og varianter, at vi aldri blir utlært i å takle dem gjennom erfaring. Det gjør at man i omgang med etikk og levesett aldri blir utlært.

Det er en legende om av den vise kong Salomo av Herren fikk valget mellom å eie sannheten eller evnen til å søke den. Salomos valg skal ha vært at han valgte evnen til å søke sannheten.

Det er et klokt valg. Evnen til å søke har kraft og liv i seg. Hvis man bare blir sittende å knuge på sin egen sannhet, kan det gå oss som det gikk med Lots hustru. Vi blir til ubevegelige saltstøtter.

Å gå ut i livet med viljen til å søke sannheten er et privilegium, ikke en belastning.

Tekst: Kjell-Henrik Hendrichs